

ОПЕРАЦИОНАЛИСТИЧКИ ХУМАНИЗАМ

Данас се у свету и код нас доста пише о идејној струји операцио-
нализма, а многи већ почињу да његовим језиком говоре иако за њега
нису ни чули, јер њиме говоре скоро све трговачке рекламе, најбољи мена-
џери и талас комерцијализма који се у последње време шири светом.
Међутим, где је извор операционализму који се шири и какав му је пуни
смисао?

Ако је на друго питање теже одговорити, на прво је лако. Његов
идејни творац је гласовити физичар и професор математике и природне
филозофије на Харвардском универзитету, Перси Вилијам Бридман који
је свој плодан живот научника проживео од 1882. до 1962. године и напи-
сао крупна дела као што су *Логика модерне физике*, 1927; *Природа фи-
зичке теорије*, 1936; и *Природа неких наших физичких појмова*, 1952.

Операционализам се ту на извору представља као нужни закључак
највиших савремених достигнућа саме логике природних наука, и да је
управо као такав последња реч и неприкосновено објективан, егзактан и
делотворан. По њему је после Ајнштајнове теорије релативности, План-
кове квантне теорије и Борове атомистике класично схватање појмова као
одраза карактеристика, законитости и суштина самих појава или пред-
мета постало неодрживо, јер треба да је постало јасно да они означавају
разне мреже само „операција” људске физичке и интелектуалне делатно-
сти у савлађивању природне стихије.

Ако Бридман највероватније није знао за мало познатог Мозеса Хеса,
који је у Марксово доба развијао сличне једностране погледе, као што
није знао ни за Марксово сасвим друкчије истицање поред претставног
још и битно делатног карактера апстрактне мисли, он је своје учење очи-
гледно начинио смелим позитивним усвајањем некад помодне негативне
критике коју је развио Бергсонов ученик, чувени француски математичар
и филозоф, Едуар Ле Роа, свдећи свеколико научно и разумско знање
на празни, чисто практични, како је већ он говорио, „операционализам”.

Узалуд је чак и идеалист, славни математичар Ханри Поанкаре опо-
мињао још Ле Роа да: „Искази науке одражавају извесну објективну
структуру појава”, — као Ле Роа, тако је и Бридман налазно у самој овој
структури једино њену оперативну суштину у томе што свака научна
одредба треба да битно почиње од оперативног мерења, те увек оперативне

мере треба да саме собом битно и постављају све структуре и структуралне односе у појавама.

Отуд и у самој објективној узрочности, законитости и детерминизму појавâ Брицман стварно усваја осине солипсистичке ставове Едуарда Ле Роа: „Научник је тај који чини чињенице”, или „Научник је тај који ствара ред и детерминизам, које уображава да препознаје у стварима”. За самог Ле Роа је то био довољан разлог да окрене леђа научном и разумном сазнању, и интуицијом побе верској мистици, Као Буи својим инструментализмом, а Шилер својим разочараним танталовским хуманизмом. Међутим, за Брицмана је разлика у томе што је сâм детерминизам као хипотетички модел, иако само оперативна хипотетичка конвенција, тиме што делује у људским остварењима, једини управо операционалистички пут самог стварања идеалног друштва и света.

И свакако неће бити од битне важности то што ће Брицман под притиском критике проширити свој операционализам од искључиво мерних операција још и на вербалне, па су међу бројним његовим следбеницима не само психолози и социолози, већ и физичари прешли и на семантичке операционалне анализе у потрази за разликовањима научног и ненаучног. Од много веће карактеристичности и важности је несумњиво улога коју операционализам приписује самој науци, самоме научнику, самом операционалном интелекту, а преко њих и самоме себи у постизању „идеалног друштва”.

На овој линији у својим тестаментарним *Рефлексијама једног физичара* Брицман се пита: „Какав је однос научника према идеалном друштву”, и одговара: „Изгледа ми да он заузима положај од високе стратешке важности. Свак може лако видети да би материјална добра која сад уживамо била немогућа без научне делатности и видети да са тога разлога треба науку подржати”. И то је и тачно и право.

Али за Брицмана улога и значај науке и научника у предвиђању и изградњи „идеалног друштва” су још много дубљи и пресуднији тиме што самим својим „научним животом” треба да већ доносе и остварење „доброт живота”. Овај за њега, у основи својој, и није ништа друго до много пире дат сâм „живот интелекта” односно интелектуалног трудбеника, или интелигенције.

Тако Брицман свој очигледни сцијентизам преобраћа на плану проблема хуманизма „идеална друштва” и „добра живота” у интелектуализам и пише: „Научни живот, који је за научника добар живот, посебна је врста много општија живота који је исто тако добар живот, а то је живот интелекта”.

И управо интелектуализам постаје за Брицмана највиша дужност научника, јер пише: „Ја мислим да је највиша дужност научника пружити свакоме човеку осећање да живот интелекта није само добар живот за оне који такав живот воде, него да је такође добро и за друштво као целину да се интелектуални живот омогући свима који су за њега способни, и да то буде цењено и награђено од целе заједнице”.

Мудро Брицман прећуткује судбину оних који, по њему, не би били „способни” за „интелектуални живот” и ни речи не каже о одлучујућој

улози неке „интелектуалне елите“ или чак и „класе интелигенције“, како се то чује са страна других апстрактних интелектуалистичких хуманизма.

Од социолошког Брицман много више воли неодарвинистички језик, па истиче да је сâм собом интелект таква „шанса“ која је пружена научницима да могу убедити и васпитати „људску расу“ да „осети да интелектуална делатност и задовољавање жеље разумевања су добра у самима себи“, тј. апсолутна добра, чијим остварењем човечанство може своју „авантуру“ у космосу довести до оваплоћења „идеалног друштва“, које Брицман апстрактно и утопијски индивидуалистички, интелектуалистички и либералистички дефинише овим речима: „Ово друштво биће друштво које признаје да једину рационалну базу за његове функције треба тражити у његовим односима према индивидуалностима из којих се оно састоји; друштво у којем ће индивидуалност у своме својству члана друштва располагати интегритетом да се не повинује акцијама које она себи као индивидуалност не би допуштала; друштва најшире толератно и друштво које признаје интелектуално савршенство као једну од главних части и слава човекових; друштво довољно маштовито да сагледа високу шансу авантуре у задобијању за себе самога разумевања света природе“.

На свој линији самог гнозеолошког корена развоја идејне струје операционализма сâм њен родоначелник Брицман је и нехотице донекле самокритички окарактерисао професионалну апстрактност и ограниченост свога погледа на свет операционалистичког хуманизма кад је своме последњем трестаментарном делу дао наслов *Рефлексије једног физичара*. Али свој самокритици се мора и на линији друштвено-историјског корена операционализма свакако додати још и то да се овде има поглед на свет „физичара“, али у земљи хиперпродукције, комерцијализма и владајућег менталитета „бизнесмена“ и „менаџера“, за које је све у њиховом свету монополистичког капитализма само „посао“ и сви послови „авантуре“ које завесе само од добро спекулативно смишљених „операција“. Тако се гнозеолошки и друштвеноисторијски јавља операционалистички хуманизам својом апстрактношћу и једностраношћу као сурогат научно марксистички конкретног и људски ослободилачког и стваралачког социјалистичког хуманизма слободе самоуправљања радничке класе, раднога света и ослобођења рада и човека чији слободни развитак појединца постаје услов слободног развитка за све.

Др Душан Неделькович

РЕЗЮМЕ

Операционалистический гуманизм

В своем историческом и критическом труде „Операционалистический гуманизм П. У. Бриджмена“, пользующимся большой известностью в мире, автор вскрывает его абстрактивность и ограниченность как на его гносеологических так и на исторических и общественных источниках развития.

SUMMARY

Operationalistic Humanism

In his historical and critical study *Operationalistic Humanism* of P. V. Bridgeman, very renowned today, the author indicates his abstractness and limitations both in his gnostic and historical, and social sources and development.

RÉSUMÉ

Humanisme opérationnel

Dans son étude historique et critique de *l'Humanisme opérationnel* de P. W. Bridgman, très en vogue aujourd'hui dans le monde, l'auteur le montre dans ses limites abstraites aussi bien à sa source et genèse gnoséologiques qu'historiques et sociales.